

GLOSE IN KOMENTARJI

OB ŠOLSKI REFORMI. Znano je, da je bila pred leti stara matura ne sicer odpravljena, marveč temeljito reformirana. Toda že ob sklepu šolskega leta 1962/63 je celo republiški sekretariat za šolstvo spoznal, da je treba reformirano maturo ponovno reformirati, in zato so njegovi predstavniki ob koncu lanskega šolskega leta javno izjavili, da bodo mature ob koncu prihodnjega šolskega leta, tj. v juniju leta 1964, potekale bistveno drugače. Pri tem je sekretariat za šolstvo pripravil že čisto konkretne predloge za novo obliko zaključnega izpita in je z njimi seznanil tudi profesorje in dijake. Tako se je letošnje šolsko leto pričelo v pričakovanju nove mature — le da ni še nihče vedel, kakšna bo ta nova matura v resnici. Ne profesorji in ne dijaki niso vedeli, kaj početi, saj niso imeli v rokah še nič uradnega in zanesljivega — in tako sploh niso vedeli, kako naj bi se pripravljali na konec šolskega leta. Nastalo je stanje popolne negotovosti in dezorientiranosti, ki je seveda stanje neplodnosti. In šele zdaj, v decembru mesecu, tako rekoč ob sklepu prvega semestra, nas je sekretariat za šolstvo vse presenetil s sporočilom, da bo matura v juniju leta 1964 natanko takšna, kakršna je bila prejšnje leto. S tem je sicer negotovost ukinjena, vendar ni mogoče več popraviti škode, ki je nastala zaradi začetne negotovosti, problem sam pa sploh ni razrešen, marveč samo odložen. Nesmotrnost, ki je že bila uradno ugotovljena, se zdaj uradno nadaljuje. Potek stvari ni niti smotrna niti ne razodeva primerne stopnje odgovornosti.

Takšna je, na kratko povedano, zgodba o reformi mature. In ravno ob tej zgodbi se vzbujajo precej pomislekov, dvomov in vprašanj.

Danes je torej tako rekoč čisto uradno ugotovljeno, da reformirana matura ne ustreza, da reforma mature torej ni bila smotrna. Še več, vsi vemo, da ima daljnosežne škodljive posledice. Dolgo vrsto mladih generacij smo izpostavili neustreznemu postopku in tako dovolj močno prizadeli njihovo intelektualno rast, kar vse se ne kaže že danes, marveč se bo kazalo še dolga leta. To škodo je pravzaprav težko izmeriti, ker je nekaj, kar traja in kar bo še trajalo in česar torej tudi ni mogoče kar naenkrat odstraniti in popraviti, pa čeprav bi se še tako trudili. Gre torej za škodo, ki ima splošno nacionalne razsežnosti in zgodovinsko težo.

Spričo vsega tega je docela naravno, če se zastavlja tudi naslednje vprašanje: kako je sploh mogoče, da je prišlo do takšne reforme, ki je tako hitro in tako intenzivno izkazala svojo neupravičenost, nesmotrnost in škodljivost? Ali je bila takšna nesmotrna reforma zares potrebna in nujna, ali se ji zares ni bilo mogoče izogniti? Ali res ni bilo mogoče že takoj, že na samem začetku uveljaviti tiste oblike, za kakršno se je naš sekretariat za šolstvo šele zdaj zavzel, čeprav je po vsem videzu niti zdaj še ni sposoben uresničiti?

Na vsa ta vprašanja bi bilo možno pozitivno odgovoriti le, ko bi se dalo dokazati, da v času, ko smo pripravljali in izvajali to nesmotrno reformo, ni bilo nikogar, ki bi bil v to reformo argumentirano podvomil. Ravno tega pa ni mogoče dokazati. Spomnimo se na čase, ko so se pripravljali in uveljavljali koncepti za novo maturo. Vsi vemo, da so se takrat pojavljali dovolj številni, odločni in argumentirani ugovori, ki so napovedovali približno vse tiste negativne posledice, ki so danes javno in uradno ugotovljene. To pomeni, da smo

tako rekoč že vnaprej vedeli, kaj nas čaka; tako ali drugače smo bili že vnaprej opozorjeni na škodo, ki je zdaj tudi uradno potrjena. Reforma tedaj ni bila izvedena soglasno, imela je dovolj veliko število »nasprotnikov« — in »zdaj« je jasno, da so imeli ti »nasprotniki« v veliki meri tudi prav.

Najbrž ni pretirano, če iz omenjenih dejstev izvedemo še naslednje sklepe: nikakor ni bilo nujno, da smo izvedli takšno reformo, kakršno smo pač uveljavili. Škoda, ki je nastala, bi bila lahko torej neprimerno manjša. Reforma je bila tedaj v določeni meri zmota in ta zmota očitno ni bila ne potrebna in ne nujna. Zaradi tega ni mogoče reči: kar je bilo včeraj dobro, je danes pač zaradi notranje dialektične logike razvoja postalo slabo. Ne, kar je slabo danes, je bilo slabo že včeraj — in tako nam ni dovoljeno, da bi klicali na pomoč dialektiko, kajti če bi se v našem primeru sklicevali na dialektiko, ki pravi, da se stvari v razvoju pač spreminjajo v svoje lastno nasprotje, ne bi počeli nič drugega, ko da bi spreminjali dialektiko v čisti sofizem in jo tako seveda docela razveljavili. Sprijazniti se je treba z dejstvi, s takšnimi, kakršna pač so.

Reforma mature in šolstva je bila nedvomno potrebna in je nedvomno še vedno potrebna. Seveda je docela očitno, da naletijo reformna prizadevanja tudi na odpor konservativnih nazorov in tendenc. Tradicionalne institucije se upirajo novostim in spremembam — in zaradi tega nobena reforma ne more potekati brez močnejših ali slabotnejših trenj. Sleherni reforma zaradi tega izloči iz življenja določeno število tradicionalnih in konservativnih nazorov in njihove nosilce. Ti nosilci so seveda konkretni živi ljudje in zaradi tega z njimi ne moremo ravnati kot z mrtvimi, abstraktnimi nazori, ali konkretno rečeno: odstranitev nazorov še ne sme hkrati pomeniti tudi odstranitve, likvidacije živega človeka. Tu gre v resnici za docela drug in drugačen problem, za problem človekove ponovne integracije v novo situacijo.

Vendar pa v našem primeru nimamo opraviti le in v prvi vrsti z vprašanjem konservativnih nazorov in ustreznega obravnavanja njihovih nosilcev. Problem, ki je pred nami, je v resnici mnogo globlji in obsežnejši, saj je iz vsega našega razpravljanja očitno, da ni bila potrebna in nujna natanko takšna reforma, kakršno smo izvedli. Splošno reformno idejo bi bilo očitno mogoče realizirati tudi drugače, v drugačni, ustrežnejši obliki, v takšni namreč, ki ne bi bila povzročila takšne škode in ki ne bi tako hitro in tako jasno izpričala svoje nezadostnosti. To pa seveda pomeni, da smo reformo nasploh identificirali z neko čisto določeno obliko reforme. Izmed vseh možnih oblik je bila izbrana samo ena — in vsako nasprotovanje tej eni in edini obliki reforme je bilo *explicite* ali pa vsaj *implicite* proglašeno in obravnavano kot konservativno nasprotovanje reformi sploh. Nastal je tedaj nekakšen usodni *qui pro quo*, in samo ta temeljna zamenjava je omogočila, da smo realizirali natanko takšno obliko reforme, kakršno smo pač realizirali. Uveljavljenje zmote, oziroma neustrezne reforme, je bilo tedaj v resnici in kljub vsemu vendarle nujno — le da ta nujnost ne izvira iz stvari same, marveč ravno iz te zamenjave, iz tega *qui pro quo*, ki ga je prav zaradi tega potrebno nekoliko podrobneje opisati.

Pri tem imamo gotovo vso pravico in dovolj dokazov, da smemo razmišljati tudi takole: na začetku je bila seveda ideja o reformi, ki pa se ni pojavila kar sama od sebe, marveč je imela svojega čisto konkretnega nosilca, pa naj je bil to posameznik ali pa formalna oziroma neformalna grupa. Z idejo o re-

X

formi se je pojavil tedaj na odru tudi konkretni, aktivni družbeni subjekt, ki pa v našem primeru ni bil le nosilec neke splošne reformne ideje, marveč je prinašal s seboj tudi bolj ali manj natanko opredeljeno vizijo o konkretni obliki te reforme in o konkretnih poteh njene realizacije. Zdaj pa je ta aktivni družbeni subjekt načelno upravičenost svoje načelne reformne ideje kar meni nič tebi nič, mehanično in samovoljno prenesel tudi na svojo predstavo o konkretni obliki reforme. Ni dopuščal možnosti, da je njegova načelna ideja sicer upravičena in pravilna, da pa utegne biti njegov konkretni predlog za uresničenje te ideje če že ne zmoten, pa vsaj bistveno pomanjkljiv. Tako je torej že *a priori* konstituiral enotnost ideje in prakse, konstituiral pa je to enotnost izven prakse, v območju čiste ideje, kar pomeni, da je ravnal kot najčistejši platonik. Za svojo idejo v resnici sploh ni dopuščal preverjanja v praksi, oziroma dopuščal je takšno preverjanje samo *post festum*, češ: morda je moja predstava sicer res pomanjkljiva, a kaj bi to, najprej jo bomo realizirali in šele potem bomo pogledali, kaj bo »rekla« praksa. S tem je seveda suvereno odklonil vso tisto prakso, ki mu je že jasno in glasno govorila prek »nekon-servativnih« pa v določeni meri tudi prek konservativnih »nasprotnikov« reforme. Vêdel se je tako, kakor da ne bi bilo ničesar ne pred njim in ne okoli njega, hotel je biti kakor stvarnik, ki ustvarja *ex nihilo*, zanikal je čas in prostor in postal tako pravi don Kihot.

Vendar pa to donkijhotstvo, ta platonizem in to zanikovanje časa in prostora niso ostali samo nekakšna čisto privatna abstraktna shema, kakor tudi niso ostali zaprti le v območje nekega izjemnega in čisto individualnega vedenja. Ne, realizirali so se, postali so objektivno dejstvo, kar seveda v našem primeru pomeni, da je prišlo do negacije konkretnih ljudi, zlasti pa do negacije tiste dejavnosti, ki bi jo bilo treba reformirati. Ali z drugimi besedami: ta dejavnost je doživljala reformo kot nekaj, kar prihaja od zunaj, kot nekaj docela tujega. In tudi aktivni družbeni subjekt kot nosilec reforme je ostajal za dejavnost, ki jo je hotel reformirati, ravno tako nekaj docela tujega. Reforma se zato z ozirom na samo šolstvo ni mogla uveljaviti kot nekaj imanentnega, ostajala je v bistvu nekaj vseskoz transcendentalnega. Položaj, ki je tako nastal, ustreza tipično metafizičnemu modelu in zato ga smemo označiti kot stanje alienacije.

S temi ugotovitvami smo seveda že stopili prek okvirov vprašanja o šolski reformi in zahtevale bi še podrobnejših utemeljitev, zlasti pa bi bilo potrebno izpeljati iz njih vse najpomembnejše sklepe. A to ni več namen pričujoče glose, ki prinaša te ugotovitve in domneve le zaradi tega, da z njimi opozori na dejstvo, da vprašanje reformiranja reforme nikakor ni tako preprosto, kakor se zdi na prvi pogled. Vse, kar smo navedli, jasno dokazuje, da je celotni problem tako ali drugače v dovolj očitni zvezi s tistimi temeljnimi vprašanji, ki jih ponavadi združujemo v pojmih alienacije in integracije, kar seveda pomeni, da stojimo pred vprašanji, ki niso samo ozko strokovnega, marveč predvsem splošno družbenega značaja. Gre v resnici za celoto, za rehabilitacijo reformne ideje same, za nove, ustrezne načine izvajanja reforme, prav tako pa tudi za odstranjevanje vseh posledic neustreznih posegov. Ničesar ni mogoče odtegniti kritični analizi in ponovnemu preverjanju. Ker pa je tako, je jasno, da nikakor ne more zadoščati samo bolj ali manj sramežljivo, oziroma bolj ali manj pogumno priznanje o delni nesmotnosti in zmotnosti že uveljavljene reforme. Prav tako ne more zadoščati npr.

obljuba, da bo prihodnje leto drugače in boljše. Zaradi tega je precej nenavadno, da so naši poslanci sprejeli pojasnila sekretarja za šolstvo nekam neprizadeto — če so seveda poročila našega dnevnega časopisja vsaj kolikor toliko točna. V nasprotju s to neprizadetostjo, kakršno lahko razberemo iz časopisnih poročil, je potrebno začeti široko javno razpravo o našem šolstvu, kajti reforma je nedvomno nujno potrebna. Ali z drugimi besedami: stanje našega šolstva je kljub reformnim poskusom in hkrati zaradi nesmotrnih reformnih posegov še vedno tako zelo problematično in nezadovoljivo, na nekaterih področjih pa tako zelo zaskrbljujoče in boleče, da se moramo celotnega problema lotiti ne le znova, ampak na čisto drugačen način.

-n -c

SEJMARSTVO. Naše vsakdanje na moč skomercializirano življenje dobiva dandanes najširši obseg v vsesplošni turistični kampanji, kjer smo prišli že tako daleč, da številne kulturne spomenike vrednotimo le še po njihovi turistični privlačnosti in komercialnem efektu, medtem ko nam njihova zgodovinska in umetniška pomembnost ni dosti mar.

Značilni za tovrstno ekonomsko psihozo so tudi številni sejmi in druge njim podobne oblike trgovine. Čeprav načelno nisem proti takim manifestacijam naše proizvodnje, pa vendarle mislim, da bi le-te, če se že nanje pristane, morale upravičiti svoje poslanstvo, katerega vsebina je po mojem mišljenju v tem, da skrbi za kulturno in kvalitetno ponudbo. Značilno pa je, da prav tisti, ki take sejme organizirajo, pogosto mislijo čisto drugače.

V zvezi z novoletnim sejmom na Gospodarskem razstavišču je Delo dne 22. decembra 1963 v rubriki Mala anketa navedlo več izjav o tej novoletni prireditvi.

Šef komerciale GR Marjan Udir je tedaj menil: »Letošnji sejem je v glavnem uspel, ljudje precej kupujejo. Še več bodo v naslednjih dneh. Razdelitev prodajnih prostorov na letošnjem novoletnem sejmu ni pravilna. Prodajalci kiča so dobili boljša prodajna mesta kot mnogi drugi resnejši prodajalci. Ljudje pa še vedno v glavnem kupujejo stvari, ki so cenejše, kvaliteti izdelkov pa posvečajo še vse premalo pozornosti.«

V isti anketi zvezo tudi za mnenje potrošnikov (uslužbenci GR so izvzeti), ki si je edino v tem, da je novoletni sejem slab, »vse preveč je kiča, cenenih stvari, ki jih prodajajo prodajalci celo iz drugih republik. Ali ne bi mogli namesto konjičkov, verižic vseh oblik, psičkov, mačk iz gline in ostalih nesmislov prodajati kaj drugega?« itd.

Dne 27. decembra 1963 Delo objavlja razgovor s člani odbora za novoletno jelko, iz katerega zvezo: »Ponudba na sejmu ustreza položaju v naših trgovinah. Dobri artikli, na primer čevlji, televizorji, so pošli takoj in bi jih lahko prodali še in še.« Itd.

Kdo se je najbolj uštel, bo nedvomno pokazal obračun. Pri tem pa je še posebej pomembno dejstvo, kako brez občutka za uspešno organizacijo ponudbe in pravilnega odnosa do potrošnje so nekatera podjetja in gospodarstveniki, ki pojem poceni blaga mirne duše istovetijo s pojmom cenenosti. Gospodarsko razstavišče in njegovi predstavniki so v tem pogledu sicer značilen, niso pa edini tak primer. Škodo, ki jo s svojim neustreznim poslo-